

**КЛАСИФІКАЦІЯ СТИЛІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ
В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ПІДХОДІВ
ДО ВИВЧЕННЯ СТИЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА**

Анотація. У статті визначено роль стилю діяльності педагога у вихованні підростаючого покоління. Проаналізовано вимоги до особистості вчителя з позиції історичного розвитку суспільства та висвітлено думку відомих педагогів щодо вимог до особистості вчителя. Охарактеризовано різноманітні підходи щодо характеристик стилів діяльності. Класифіковано стилі діяльності вчителя хореографії в контексті аналізу підходів до вивчення стилю діяльності педагога.

Ключові слова: *стиль діяльності, індивідуальність вчителя, педагог-хореограф, індивідуальний стиль діяльності, класифікація індивідуальних стилів діяльності вчителя хореографії.*

Актуальність дослідження. Стиль діяльності вчителя відіграє непересічну роль у вихованні учнів. В епоху розвитку високих інформаційних технологій духовно-творче виховання особистості відходить на другий план. Тому завдання сучасної освіти – підготовка нового вчителя-митця з неповторним індивідуальним стилем діяльності, здатного реалізувати свій творчий потенціал у напрямку прогресивного навчання і виховання творчої індивідуальності учня.

Аналіз наукової літератури. Значна увага у психолого-педагогічних дослідженнях приділяється постаті педагога, зокрема: особистості учителя (О. Абдуліна, В. Бондар, І. Зязюн, О. Киричук, О. Мороз, В. Сластьонін та ін.), індивідуальності майбутнього педагога (К. Альбуханова-Славська, Г. Балл, В. Рибалко, О. Скрипченко), творчій індивідуальності потенційного вчителя (О. Сергієнкова, Л. Мільто та ін.).

Метою статті є аналіз підходів до вивчення стилю діяльності педагога та класифікація стилів діяльності вчителя хореографії.

Виклад основного матеріалу. У процесі історичного розвитку суспільства до особистості вчителя висувалися різноманітні вимоги. У Стародавній Греції стиль діяльності педагогів дозволяв учням удосконалюватися через пізнання самого себе. Ідеал учителя в епоху античності втілював глибокі знання, лібералізм у ставленні до дитини у навчанні, самопізнання та самовдосконалення. Епоха середньовіччя створює образ учителя, схильного до самоосвіти, емоційно стриманого та позбавленого ідей вільнодумства. В цей час заперечується індивідуалізація особистості педагога.

В епоху Відродження вчитель намагався навчити учнів працювати самостійно, прагнув допомогти їм у побудові власних суджень. Ідеал педагога цієї епохи – професіоналізм та освіченість.

Я. Коменський (XVII ст.) виділяв сукупність якостей, необхідних для особистості учителя, зокрема: благочестивість, серйозність, любов до праці. Українська педагогічна наука також висувала високі вимоги до індивідуальності вчителя. Феофан Прокопович (1681 – 1735) зазначав, що слід призначати на посаду таких учителів, які «випробувані всіляко».

О. Духнович (1803 – 1865) вважав, що навчання є мистецтвом мистецтв, наставник повинен бути обдарованим особливими якостями, а саме:

1. Той, хто бажає вчити, повинен мати справжнє покликання до цієї служби.
2. Повинен мати добрі і правильні знання та відомості з того предмета, який хоче викладати іншим.
3. Повинен мати чистий та непорочний норов і процвітати доброчесностями.
4. Повинен бути вже від природи людиною лагідною, поважною, з характером

5. Повинен учнів своїх любити, їхню любов також для себе заслужити.

6. Від природи треба йому володіти легким, зрозумілим способом викладання.

7. Повинен мати потрібні засоби для навчання і наставлення.

8. Повинен добрий порядок поважати.

К. Ушинський (1824 – 1871) стверджував, що педагогіка – не наука, а мистецтво... Як мистецтво, складне й обширне, вона, крім знань, вимагає здібності й нахилу і, як мистецтво, вона прагне до ідеалу, якого вічно намагаються досягти і який цілком ніколи не досяжний до ідеалу досконалої людини [5, 116-259].

Я. Мамонтов (1888 – 1940) був переконаний, що справжній педагог ставить себе в залежність від інтересів і настроїв дітей з такою ж психічною необхідністю, з якою вільний митець належить своїм ідеям і образам [9, 266].

В. Сухомлинський (1918 – 1970) зазначав, що вихованням можуть займатися лише люди з високою духовною культурою. Він називає учительську професію людинознавством, безперервним проникненням в духовний світ людини.

Праця вчителя, за визначенням В. Сухомлинського, формує людину, і це покладає на педагогів особливу відповідальність [14, 421].

І. Зязюн називає учительську професію театром одного актора і, спираючись на висловлювання К. Станіславського стосовно таланту актора, він пропонує перелік творчих здібностей педагога: спостережливість, вразливість, пам'ять (афективна), темперамент, фантазія, уява, внутрішній і зовнішній вплив, здатність до перевтілення, смак, розум, відчуття внутрішнього і зовнішнього ритму й темпу, музикальність, щиросердність, гармонійність, безпосередність, самовладання, винахідливість, сценічність тощо [4, 116].

У педагогічній науці є ряд досліджень, присвячених формуванню особистості педагога-хореографа, зокрема: формуванню педагогічної

майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання (О. Бурля), формуванню фахових умінь майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю (О. Таранцева) та ін.

Що ж стосується вимог до особистості учителя танцю, то в книзі «Листи про танець», яка вийшла в 1760 році, Ж. Новер пише, що великий балетмейстер повинен вирізнятися такими якостями: з великою старанністю вивчати історію, міфологію, стародавні поетичні твори і різноманітні науки. Отже, педагог-балетмейстер повинен бути високоосвіченою людиною.

Р. Захаров зазначав, що вчитель має володіти уважним поглядом, здатністю бачити найменші недоліки у виконанні рухів кожного з учнів у своєму класі. Повинен знати анатомію, вміти точно підказати, які м'язи потрібно ввести у роботу в тому чи іншому танцювальному русі. На його думку, музикальність та художній смак педагога мають велике значення у вихованні учнів [3, 4].

Вимоги певної суспільно-історичної епохи до особистості учителя в поєднанні з власним творчим пошуком індивідуальності призводить до появи різноманітних індивідуальних стилів діяльності педагогів. Неповторний індивідуальний стиль діяльності педагога є своєрідним унікальним «почерком» професійної діяльності, що визначає певну манеру педагогічних дій, притаманну кожному вчителю.

У науці існують різноманітні підходи щодо характеристик стилів діяльності.

Зокрема, деякі автори виокремлюють такі стилі діяльності та виховання: авторитарний, демократичний, ліберальний та попусковий, засадами яких є дослідження К. Левіна.

В авторитарному стилі характерна тенденція до жорстокого управління та контролю. Авторитарний учитель здійснює самоуправління і не допускає ніякої ініціативи з боку учнів. Це стиль диктату, коли підлеглий розглядається як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено у праві на самостійність та ініціативу.

У демократичному стилі оцінюється не особистість, а факти. Демократичний учитель дає змогу учням висловлювати власні думки та розвиватися. Демократичний стиль є більш ефективним, бо він мотивує, зацікавлює, підвищує взаємодію, ґрунтується на повазі до особистості. Засадою цього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, самоуправління.

Ліберальний стиль розглядають як відсутність активної участі педагога в управлінні процесом навчання та виховання. Ліберальний педагог постійно чекає вказівок, формально вирішує проблеми, бо він характеризується браком стійкої педагогічної позиції.

Попусковий стиль характеризується самовідданістю педагога, яка спрямована на задоволення інтересів та потреб учнів. При цьому такий учитель не планує ніяких перспектив особистісного розвитку дитини [7, 82–83].

На нашу думку раціональна класифікація Л. Ітельсона, який поклав в основу стилів виховні сили, на які опирається у своїй діяльності педагог, і виділив між авторитарним та демократичним стилями проміжні: емоційний – базується на взаємних почуттях і симпатіях; діловий – базується на корисності діяльності і досягненні завдань, які стоять перед учнями; спрямовуючий – передбачає непомітне управління поведінкою і діяльністю; вимогливий – коли завдання ставляться безпосередньо перед учнями; спонукаючий – базується на залученні, спеціальному створенні ситуації; примушуючий – базується на тискові на учня.

З. Вяткіна виділяє стилі на основі домінування певного компоненту діяльності. Зокрема, автор виділяє у структурі діяльності учителя на уроці такі компоненти: конструктивна діяльність – це розумова діяльність з проектування знань, умінь, навичок, а також з формування якостей особистості учнів; гностична діяльність – це аналіз змісту і способів здійснення навчального процесу, вивчення його учасників та ін.; організаторська діяльність – це реалізація на практиці проектів учителя;

комунікативна діяльність – це спілкування учителя з учнями, організація взаємовідносин між учнями.

Залежно від провідної ролі конструктивного, організаторського або комунікативного компонентів діяльності автор виділяє три стилі:

1. Організаторсько-комунікативний є характерним для учителів із сильною рухливою нервовою системою. Його основними ознаками є: лаконічність плану уроку, чіткість організації учнів на початку уроку, творчий характер проведення уроку, підвищений темп проведення уроку, використання різноманітних методичних прийомів навчання і способів педагогічного впливу, виразність та емоційність мови та ін.

2. Конструктивно-організаторський стиль діяльності характерний для учителів з сильною інертною нервовою системою. Його основними ознаками є: попередня підготовка до уроку, відповідність проведення уроку до наміченого плану, поступовий початок уроку, рівномірний темп проведення уроку, стандартність засобів спілкування та ін.

3. Конструктивно-комунікативний стиль діяльності характерний для учителів зі слабкою нервовою системою. Для нього характерна підвищена відповідальність при підготовці до проведення уроку, відповідність уроку до наміченого плану, використання системи індивідуальних завдань, підвищений контроль за правильністю виконання завдань, попередження конфліктів у спілкуванні з учнями.

Дослідники педагогічної діяльності пропонують такі показники як змістові характеристики, динамічні характеристики, результативні характеристики індивідуальних особливостей педагогічної діяльності, на основі поєднання яких виділяють 4 стилі:

1. Емоційно-імпровізаційний. Педагог орієнтується переважно на процес навчання, безпосереднє спілкування з учнями. Тому кінцеві результати у нього ніби поступають на другий план. Такого педагога характеризують висока оперативність, швидкий темп роботи, низька

методичність. Його діяльність характеризують інтуїтивність, підвищена чутливість у навчальних ситуаціях та ін.

2. Емоційно-методичний. Педагог орієнтований як на процес, так і на результат навчання. Його діяльність оперативна, інтуїтивність переважає над рефлексивністю. Він адекватно планує навчальний процес, поетапно відпрацьовує весь навчальний матеріал.

3. Розмовно-імпровізаційний. Педагог орієнтується на процес і результат навчання, для нього характерні адекватне планування, оперативність, поєднання інтуїтивності і рефлексивності. Вирізняється невисокою винахідливістю у варіюванні методів навчання та ін.

4. Розмовно-методичний. Педагог орієнтується переважно на результат навчання, виходячи з якого і планує навчальний процес. Схильний до консерватизму у використанні засобів і способів організації діяльності. Висока методичність поєднується з обмеженим, стандартним набором методів навчання, наданням переваги репродуктивній діяльності та ін.

Індивідуальний стиль діяльності педагога характеризується тим, що включає в себе стиль спілкування, стиль управління, стиль поведінки, когнітивний стиль та ін.

Аналіз підходів до класифікації стилів показує, що за її основу дослідники беруть форму взаємовідносин учитель – учень, домінування певного компонента діяльності або поєднання змістових характеристик діяльності, динамічні характеристики та ін.

Н. Осухова пропонує такі типи індивідуального стилю:

1. Повна ідентифікація з роллю, домінування стереотипної, функціонально-рольової поведінки.

2. Повне неприйняття ролі педагога, повне відчуження від вимог суспільства до особистості педагога.

Автор підкреслює, що перебільшення впливу на особистість одного або іншого стилю може призвести до однобокості особистості вчителя, інколи навіть паталогічної. Варто підкреслити, що для реалізації в діяльності

індивідуального стилю важлива не сама «роль», а сприйняття і сутність педагогічної діяльності у свідомості учителя [12, 53–57].

Л. Уманський серед складових індивідуального стилю особистості як типу впливу організатора на аудиторію та типу динаміки протікання організаторської діяльності виділив три форми взаємодії: логічну, практично-діяльнісну та емоційну. В основу такої типології індивідуальних стилів покладено дослідження організаторської діяльності.

З огляду на вищезгадані підходи до характеристики індивідуальних стилів діяльності пропонуємо власну класифікацію індивідуальних стилів діяльності вчителя хореографії:

1. Емоційно-творчий стиль. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація майбутнього професійного зросту; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – емоційно-пошуковий; домінування орієнтації на процес навчання; низький рівень самоактуалізації; низький рівень творчої свободи; характерний для слабкого типу (тип темпераменту – меланхолік); полігамність у виборі провідного хореографічного стилю. Влада емоцій.

2. Творчо-індивідуальний. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація майбутнього професійного зросту; стиль спілкування – захоплення спільною творчою діяльністю; стиль мислення – творчо-пошуковий; домінування орієнтації на процес та результат навчання; середній рівень самоактуалізації; середній рівень творчої свободи; характерний для змішаних типів (тип темпераменту – меланхолік + сангвінік, сангвінік + флегматик та ін.); конкретизованість у виборі провідного хореографічного стилю. Влада волі.

3. Творчо-інтелектуальний. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Прогресивна мотивація професійного зросту; стиль спілкування – суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-творчий; домінування мотивацій на результат навчання; високий рівень самоактуалізації; високий рівень творчої інтелектуальної свободи;

характерний для сильних типів (тип темпераменту – сангвінік, холерик); конкретизованість у виборі провідного хореографічного стилю. Влада інтелекту.

4. Творчо-імпровізаційний. Демократичний стиль педагогічної взаємодії. Найвищий рівень мотивації професійного зросту; стиль спілкування – суб'єкт-суб'єктна творча самореалізація; стиль мислення – інтелектуально-імпровізаційний; домінування мотивацій на творчу самореалізацію індивідуальності учня; повна самоактуалізація, трансценденція як найвищий рівень самоактуалізації; повна внутрішня і зовнішня творча свобода; характерний для різних типів (чистих та змішаних); створення власного хореографічного стилю. Влада творчості.

Така класифікація стилів базується на принципах гуманістичної педагогіки і відкидає можливість застосування у процесі навчання і виховання принципів авторитарної педагогіки. Зважаючи на це, авторитарний стиль розглядається як негативний зразок і не пропонується студентам за основу формування власного стилю. Тож зрозуміло, що процес формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії базується на демократичних принципах і передбачає творчу самореалізацію та самоактуалізацію індивідуальності студента.

Проте запропонований розподіл індивідуальних стилів є узагальненим і умовним, тому що кожна індивідуальність реалізується у професійній діяльності своїм неповторним «почерком», тобто набором особистісних якостей, методикою викладання, способами спілкування і організації навчальної діяльності і т.д. Причому творча індивідуальність найбільшою мірою виражається не у спільних, а у відмінних рисах індивідуального стилю діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, індивідуальність педагога відіграє провідну роль у формуванні індивідуального стилю діяльності. Вимоги певної суспільно-історичної епохи до особистості вчителя в поєднанні з власним творчим пошуком

індивідуальності призводять до появи різноманітних індивідуальних стилів діяльності педагогів. Індивідуальний стиль діяльності є своєрідним унікальним «почерком» професійної діяльності педагога. Класифікація індивідуальних стилів діяльності вчителя хореографії включає емоційно-творчий стиль, творчо-індивідуальний стиль, творчо-інтелектуальний стиль, творчо-імпровізаційний стиль.

Література

1. Всё о балете. Словарь-справочник / Сост. Суриц Е.Я. – М. – Л.: Музыка, 1966. – 453 с.
2. Вяткина З. Индивидуальный стиль деятельности в педагогическом мастерстве учителя: [уч. пособие] / Зинаида Вяткина. – Пермь: Б.и., 1979. – 74 с.
3. Захаров Р. Слово о танце / Ростислав Захаров. – М.: Молодая гвардия, 1971. – 160 с.
4. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. / Міжнародна академія управління персоналом / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
5. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар. – К.: Знання, 2003. – 765 с.
6. Карсавина Т.П. Театральная улица / Т.П. Карсавина.– Л.: Искусство, 1971. – 246 с.
7. Ковалів Ж.В. Передумови реалізації стилю професійної діяльності сучасного педагога / Ж.В. Ковалів // Наука і освіта. – 2004. – №2. – С.81-85.
8. Лопухов Ф.В. Шестьдесят лет в балете / Ф.В. Лопухов. – М.: Искусство, 1966. – 424 с.

9. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст): Хрестоматія / Упоряд.: Л.Д. Березівська та ін. – К.: Наук. світ, 2003. – 418 с.
10. Мессерер А. Танец. Мысль. Время. / А.Мессерер.– М.: Искусство, 1979. – 175 с.
11. Осухова Н.Г. Становление творческой индивидуальности педагога / Н. Г. Осухова. // Педагогика. – 1992. – № 3 – 4. – С. 53-57.
12. Побірченко Н.С. Розвиток творчої індивідуальності студентів у процесі підготовки до педагогічної діяльності / Н.С. Побірченко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 4. – С. 81 – 88.
13. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: [навч. посібник] / О.П. Рудницька. – К.: 2002. – 270 с.
14. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.

Аннотация. В статье определено роль стиля деятельности педагога в воспитании юного поколения. Проанализировано требования к личности учителя с позиции исторического развития общества и раскрыто мнение известных педагогов о требованиях к личности учителя. Дана характеристика разных подходов к анализу стилей деятельности. Классифицировано стили деятельности учителя хореографии в контексте анализа подходов к изучению стиля деятельности педагога.

Ключевые слова: стиль деятельности, индивидуальность учителя, педагог-хореограф, индивидуальный стиль деятельности, классификация индивидуальных стилей деятельности учителя хореографии.

Summary. The role of the style of activity of a teacher when educating of the younger generation is defined in the article. The demands to the teacher's personality from the point of view of the historical evolution of the society are analyzed and thoughts of well-known teachers as for the demands to the teacher's

personality are lightened Various approaches as of styles of activity characteristics are described. Styles of activity of the choreography teacher are classified for the purposes of analysis of the approaches to the examination of the teacher's style of activity.

Key words: style of activity, teacher's individuality, teacher-choreographer, individual style of activity, classification of the individual styles of activity of the choreography teacher.